

Poticanje razvoja govora u centrima aktivnosti

Špionjak, Ana

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:113800>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2023-05-29**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

ANA ŠPIONJAK

POTICANJE RAZVOJA GOVORA U CENTRIMA AKTIVNOSTI

Završni rad

Pula, rujan, 2022.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

ANA ŠPIONJAK

POTICANJE RAZVOJA GOVORA U CENTRIMA AKTIVNOSTI

Završni rad

JMBAG: 0303091975, izvanredni student

Studijski smjer: Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Predmet: Metodika govorne komunikacije u integriranom kurikulumu 3

Znanstveno područje: Područje društvenih znanosti

Znanstveno polje: Pedagogija

Znanstvena grana: Pedagogija ranog i predškolskog odgoja

Mentor: doc. dr. sc. Danijela Blanuša Trošelj

Pula, rujan, 2022.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana **Ana Špionjak**, kandidatkinja za prvostupnicu **Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja (univ.bacc.praesc.educ.)** ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, **Ana Špionjak** dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom **Poticanje razvoja govora u centrima aktivnosti** koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. GOVOR, JEZIK I KOMUNIKACIJA.....	2
3. FAZE RAZVOJA GOVORA.....	4
3.1 Preverbalno razdoblje	4
3.2 Verbalno razdoblje.....	5
4. JEZIČNO-GOVORNE POTEŠKOĆE	7
5. ULOGA ODGOJITELJA U RAZVOJU GOVORA	10
6. PROSTOR KAO POTICAJNO OKRUŽENJE ZA RAZVOJ GOVORA.....	13
6.1 Važnost uređenja prostora	13
7. PRIMJERI AKTIVNOSTI ZA RAZVOJ GOVORA PO CENTRIMA AKTIVNOSTI	15
7.1 Centar početnog čitanja i pisanja	15
7.1.1. Primjeri igara u centru početnog čitanja i pisanja za razvoj govora.....	16
7.2 Dramski centar	18
7.2.1. Primjeri igara u dramskom centru za razvoj govora.....	19
7.3 Obiteljski centar.....	20
7.4 Glazbeni centar	21
7.4.1. Primjeri igara u glazbenom centru za razvoj govora.....	22
8. POTICAJ GOVORA KROZ DRUGE RAZNE AKTIVNOSTI	27
9. ZAKLJUČAK.....	35
LITERATURA	36
POPIS SLIKA	37
POPIS TABLICA.....	38
PRILOZI	39
SAŽETAK.....	42
SUMMARY	43

1. UVOD

Razvoj govora kod djece složen je i dugotrajan proces koji se odvija spontano uz utjecaj raznih čimbenika koji mu pomažu ili odmažu na putu tog razvoja. Ti čimbenici su jako važni za njegov pravilan rast i razvoj, a oblikovan je riječima, rečenicama i slogovima. Govorom je dijete spremno uključiti se u zajednicu oko sebe, a najvažniji čimbenik u razvoju govora i u djetetovoj zajednici jest upravo djetetova obitelj s kojom ono provodi najviše vremena zbog čega, samim time, obitelj ima veliku ulogu u razvoju pravilnog govora, ali i cjelokupnog dječjeg razvoja.

S obzirom na to da djeca najlakše i najbže uče kroz igru i vlastito iskustvo, važno je reći kako je bitno da proces učenja djeteta bude prije svega spontan i prirodan, kroz koji će se dijete poticati, a nikako poučavati, jer upravo igra pruža djeci shvaćanje svijeta koji ih okružuje te snalaženje u njemu.

U ovom radu bavimo se razvojem govora, verbalnom i neverbalnom fazom, čimbenicima koji utječu na razvoj govora, kao i raznim aktivnostima kojima se može potaknuti govor kod djece. Zaostajanje u govorno-jezičnom razvoju može biti iz nekoliko razloga, ali reagiranje na vrijeme može pomoći otklanjanju uzroka ili barem ublažavanju istoga.

S obzirom na to da je vanjska okolina iznimno važna kada je u pitanju razvoj dječjeg govora, poseban naglasak je na utjecaj kako okoline tako i odgojitelja, koji su prijeko potrebni za djetetov zdrav i pravilan rast i razvoj govora. Jednako tako naglasak je i na aktivnostima koje se mogu provoditi kako bi se što više utjecalo na bolji i kvalitetniji razvoj govora kod djece u ranom razvoju, jer poznato je da djeca najlakše uče kroz igru, tj. spontano.

Iznimno je važno poticati djecu i nuditi im razne materijale i aktivnosti kako bi se razvoj govora odvijao u pravilnom smjeru, a koji će detaljnije biti opisani u radu.

2. GOVOR, JEZIK I KOMUNIKACIJA

Iako vrlo slični, govor, jezik i komunikacija nisu sinonimi te postoje čimbenici koji ih čine različitim, no teško ih je zamisliti jedno bez drugoga.

Govor je vrlo važan u životu čovjeka jer bez njega nema niti čovjeka. Ono je sredstvo osobnog izraza svake osobe ponaosob s kojom izražavamo osobnost, čovječnost i emocije, a da bi se govor razvijao u pravom smjeru potrebna mu je motivacija kao i dvosmjerna komunikacija između dviju osoba, što znači da je važno ljudsko okruženje. Govorom se ljudi uključuju u zajednicu koja ih okružuje, jer upravo je ono naše jezično oružje koje nam pomaže da se sporazumijevamo s okolinom.

Jezik je sastavljen od znakova i određenih pravila koja se koriste kako bi se ljudi međusobno mogli sporazumijevati te izmjenjivati informacije.

Komunikacija je iznimno važna za razvoj govora. Bez komunikacije djeteta nema razvoja govora kao ni jezika. Komunikacija je interakcija ljudi međusobno, kao i djece sa svojom okolinom. Komunikacijom se prenose važne informacije, stavovi, mišljenja, osjećaji i sve ono što netko ima potrebu izreći.

Govor je sastavljen od izgovora glasova, ritma i tempa rečenica, a kod djece se razvija kroz nekoliko faza. Kreće od vokalizacije, iza koje slijedi pojava prve riječi, te zatim pojava jednostavnijih glasovnih cjelina do složenijih. Vuletić (1990, u Andrešić i sur., 2010) navodi norme prema kojima se govor razvija, te se tako mogu uočiti i odstupanja kod djece u određenoj dobi. U pravilu, dijete starije od 5,5 godina trebalo bi moći pravilno izgovarati sve glasove našeg izgovornog sustava. Izgovorne norme djeteta prikazane su u Tablici 1.

Tablica 1. Izgovorne norme djeteta, prema: Andrešić i sur.(2010), *Kako dijete govori?*

Pravilan izgovor glasova	Očekujemo kod djeteta u dobi od:
A, E, I, O, U, P, B, T, D, K, G, M, N, V, L, F, H, J	3 – 3,5 godina ²
S, Z, C, LJ, NJ, R	4 – 4,5 godina
Š, Ž, Č, DŽ, Đ, Ć	5 – 5,5 godina

Razvoj jezika odvija se kroz komunikaciju s djecom u svakodnevnim situacijama, čak i u onim koje nam se možda čine bezazlenim, ali su od velike važnosti za dijete, kao npr. imenovanje predmeta u prostoru i imenovanje osoba koje vidimo. Dok nešto radimo, možemo imenovati trenutnu radnju kako bi dijete shvatilo značenje učinjenog. Jezik se, također, može razvijati istraživanjem raznih knjiga i slikovnica. Naglasak kod djece nije na čitanju u ranijoj dobi, već na slušanju odrasle osobe dok mu čita i pri tome koristi razne pokrete, geste i mimike u komunikaciji. Pokret je važan za razvoj jezika, a pokret ćemo pronaći u raznim pjesmama i brojalicama za djecu.

3. FAZE RAZVOJA GOVORA

Faze razvoja govora dijelimo na *preverbalno i verbalno razdoblje*.¹ Razvoj govora, vjeruje se, započinje i prije samog rođenja djeteta, tj. već u majčinom trbuhu. Reakcija udaranja djeteta, njegovi pokreti dok se nalazi u trbuhu, zapravo je djetetovo „obraćanje“ vanjskom svijetu i reakcija na vanjske zvukove. Upravo takav oblik komunikacije djeteta dok se još nalazi u majčinom trbuhu možemo nazvati neverbalnim, dok se verbalni oblik komunikacije odnosi na komunikaciju djeteta koja započinje već s prvim krikom tj. prvim plačem, izlaskom iz majčinog trbuha. Period kada se govor najznačajnije razvija i kada mu je potrebno najviše poticaja i stimulansa, period je od rođenja pa sve do treće godine života djece. U tom periodu djetetova okolina ima veliki utjecaj na njegov govor, a u okolinu spadaju i roditelji, odgojitelji, vrtić, vršnjaci, mediji itd. (Blaži, 1994).

3.1 Preverbalno razdoblje

Preverbalno razdoblje odnosi se na fazu od djetetovog rođenja pa sve do njegove prve riječi.

Od rođenja do 2. mjeseca života javlja se faza kričanja u kojoj je značajno dječje plakanje (Škarić, 1988). U ovoj fazi majka ima veliku ulogu kako bi prepoznala djetetove potrebe koje plač izaziva, a zadovoljavanjem onog što tišti dijete dolazi do faze razvoja rane emotivne komunikacije koja ima veliku ulogu u pravilnom razvoju govora djeteta.

Od 2. do 5. mjeseca dolazi do druge faze koja se povezuje uz dječji osjećaj ugone, a također je prisutan i dječji osmijeh kojim djeca reagiraju na sve ono što vide oko sebe.

Oko 3. mjeseca javlja se intonacijska kvaliteta krika, tj. dolazi do razvoja krika putem kojeg dijete iskazuje svoje trenutne osjećaje, a nakon krika dolazi i do početnog gukanja kada djeca njime reagiraju na roditelje i interakciju s njima putem čega komuniciraju.

¹ <https://vrtic-kutina.hr/O-nama/Suradnja-s-roditeljima/Obavijesti-i-savjeti-roditeljima/Post/2422/RAZVOJ-GOVORA> (pristupljeno 16.05.2022.)

„Dojenčad između 4. i 6. mjeseca često počinju eksperimentirati sa svojim ustima, jezikom i grlom. Stvaraju škripave ili kreštave zvukove, poput glasanja uličnog mačka." (Apel i Masterson, 2004:29) U slučaju nedostatka ili odsutnosti krika u drugoj fazi razvoja govora, isto kao i jednoličnog i monotonog gukanja te odsutnosti smijeha, može se posumnjati na rizik poremećaja u govoru.

Od 6. mjeseca života javlja se faza slogovanja kada dijete oponaša zvukove koje čuje u svojoj okolini.

Od 6. do 7. mjeseca dijete počinje posezati za predmetima oko sebe, dok će s 8. mjeseci istraživati s istim predmetima uzimajući ih u ruke, a javlja se i faza brbljanja.

Nakon napunjenih 8. mjeseci dijete nauči spajati različite slogove te ih koristi uz gestovnu imitaciju kada izgovara „pa-pa" prilikom odlaska neke osobe.

Na kraju prve godine djetetova života govorni organi osposobljeni su i spremni za izgovaranje artikuliranih glasova te roditelji, u dobi od šestog mjeseca pa sve do otprilike druge godine života, ne smiju tepati djetetu prilikom obraćanja.

3.2 Verbalno razdoblje

Verbalno razdoblje kod djece započinje s napunjenih 9. mjeseci pa sve do 18. mjeseci. Dijete tada izgovara uglavnom oko dvije kratke riječi te koristi „holofraze" tj. riječ „tata" znači da je tata došao kući s posla (Starc, Čudina-Obradović, Pleša, Profaca, i Letica, 2004). Također, u ovom periodu djeca koriste i telegrafski govor što znači da zapravo koriste samo one riječi koje su njima najbitnije da bi ih osoba kojoj se obraćaju razumjela, npr. „čaša vode."

U periodu od prve godine života kod djece se intenzivno razvija intonacijski element govora koji vežemo s mimikom, gestama i emocijama i pojavljuju se prve smislene riječi.

U periodu od 18. do 24. mjeseca javljaju se prve značajnije rečenice, a kada napune dvije godine proširuju rečenice tako što povezuju više riječi zajedno iako

izgovor glasova još uvijek nije potpuno jasan, također, u toj dobi djeca puno više razumiju ono što im se govori nego što se sami mogu izraziti riječima.

S tri godine izgovor je jasniji te dijete lakše komunicira jer je savladalo materinji jezik, dok u ovom razdoblju, također, neke riječi koje su djeci možda teže za izgovoriti, zvuče „tiniša“ umjesto „tišina“.

U periodu od četvrte do pete godine javlja se faza „dječjih pitanja“ te djeca više nemaju problema s govorom, a javlja im se i znatiželja, dok u periodu od šeste do sedme godine djeca usvajaju gramatička pravila te koriste sve vrste riječi i rečenica.

Osim preverbalnog i verbalnog razdoblja postoje i čimbenici koji uvjetuju razvoj govora, a oni su *unutarnji faktori* koji se nalaze u samom djetetu i *vanjski faktori* (Matić, 1986).

Unutarnji faktor odnosi se na djetetove govorne organe i na njegovo opće zdravstveno stanje, kao i na izoštrenost sluha i mentalne sposobnosti, tj. normalnu mentalnu razvijenost.

Dok *vanjski faktori* jesu dječje okruženje, njegova obitelj, vrtić u kojem provodi vrijeme, bilingvizam te sredstva komunikacije. Upravo vanjski faktori imaju veliku ulogu u razvoju dječjeg govora s obzirom na to na koji način se društvena sredina postavi prema djetetu u njegovim prvim godinama. Također, važno je za reći da se razvoj govora odvija individualno kod svakog djeteta te da ovisi o individualnim osobinama. Upravo te razlike govornog razvoja uvjetovane su jezičnim iskustvom djeteta, socijalnom sredinom u kojoj se dijete nalazi, kvaliteti govorne izloženosti, genetskom osnovom te poticajima koji se svakodnevno nude djetetu i kojima je izloženo. Čovjek se s darom govora izdiže od svih drugih vrsta jer putem govora može ovladati jezikom te naučiti govor koji je od iznimne važnosti za njegov razvoj.

4. JEZIČNO-GOVORNE POTEŠKOĆE

Jezično-govorne poteškoće u današnje su vrijeme česta pojava kod djece ranog i predškolskog uzrasta, ali ako se na vrijeme otkriju i ako se na vrijeme reagira, uzrok poremećaja može se ukloniti ili barem ublažiti dok u nekim slučajevima oni spontano nestanu. Upravo zato napravljen je kratak osvrt na njih kako bi se upoznali s govornim poteškoćama djece koje utječu na govor, a koje je važno na vrijeme primijetiti te reagirati u svrhu pravilnog razvoja govora kod djece.

U situacijama kada odgojitelj primijeti da dijete možda ima problema s određenim glasovima, tj. da ih teže izgovara, bitno je da pravilno i vidljivo namjesti vilicu i usta te pokazuje djetetu pravilan izgovor glasa. Isto tako, s obzirom na to da je odgojitelj nakon roditelja druga osoba koja s djetetom provodi većinu vremena, poželjno je da upozna dijete, njegove mogućnosti i potrebe, kao i da ako vidi poteškoće u govorno jezičnom razvoju djeteta, tj. da se pogrešan izgovor glasova pretvara u govorni poremećaj, potraži stručnu pomoć, tj. pomoć logopeda, kako bi se na vrijeme moglo reagirati i raditi na vježbama za pravilnu artikulaciju problematičnih glasova.

Poremećaji izgovora nazivaju se „artikulacijski poremećaji“, a spadaju u skupinu „dislalija“ što je neispravan izgovor glasova. *„Pojam „poremećaj izgovora“ obuhvaća takva odstupanja u govoru u kojima dijete, zbog različitih razloga, ne može pravilno izgovoriti neke glasove, međusobno ih miješa ili sasvim izostavlja, nepravilno izgovara slogove i cijele riječi, dok mu je rječnik dovoljno bogat, a i sam govor je gramatički pravilan. Nepravilni izgovor glasova promatramo u okvirima različitih poremećaja govora s različitim uzrocima“* (Posokhova, 1999:55). Razlog zbog kojeg se javlja govorna poteškoća jesu nepravilnosti u anatomskoj građi govornih organa koji nastaju u ranom djetinjstvu ili embrionalnoj fazi, što bi značilo nepravilnost zubi i nepca, anomalije zagriža, usana i jezika.

Usporeni govorno-jezični razvoj² odnosi se na zaostajanje u periodu dok je dječji govor još uvijek u razvoju, a najčešće se očituje u razdoblju do treće ili četvrte godine života djeteta.

² <https://www.svjelorijeci.ba/novosti/govorne-pote%C5%A1ko%C4%87e-kod-djece-0> (pristupljeno 10.07.2022.)

Zatim *dislalila* koja je poremećaj neispravnog izgovora glasova: l, lj, r, s, z, c, š, ž, ć, č, đ i dž. Ono po čemu se ovaj poremećaj razlikuje od svih drugih navedenih je što on kod većine djece spontano nestane tijekom ranih godina života.

Sigmatizam je jedan od najčešćih poremećaja koji se javlja kod djece. Odnosi se na neispravan izgovor glasova „s, z, c, č, ć, ž, š, đ, dž“. Tu je, također, značajna i omisija što je ispuštanje glasova ili njegovih dijelova, pa dijete koje ima poteškoća pri izgovoru glasa R, riječ krava će izgovarati kao „kaava,“ a riječ sprava kao „spaava.“

Nakon sigmatizma, *rotacizam* je drugi najčešći poremećaj koji se odnosi na poremećaj izgovora glasa R. Rotacizam prepoznamo pojavom u tri oblika: supstitucija, omisija i distorzija.

Kod *supstitucije* dijete zamjenjuje glasove zbog nerazvijenosti određenog glasa pa tako umjesto da izgovori riječ ljubav, ono će reći jubav. Što se tiče glasa R, njega zamjenjuje glasovima U i I, pa će tako riječ „prst“ biti „pust“ ili „pist.“

Dok u starijoj dobi glas R zamjenjuje s glasovima J i L te riječ „ruka“ izgovara „luka“ ili „juka.“

Što se tiče *omisije*, karakteristično je po tome što će dijete produžiti samoglasnik umjesto glasa R, a umjesto riječi „trava“ reći će „tava“ kada zapravo samoglasnik A produži i naglašava ga. Isto tako riječ „truba“ će izgovoriti „tuba,“ a riječ „vrata“ kao „vata.“

Distorziju dijelimo na prednju i stražnju. Prednja se očituje po vibriranju usana umjesto vrška jezika, te je ona lako uočljiva i lakša za ispraviti, dok se stražnja distorzija ostvaruje u stražnjem dijelu usta od gornjeg dijela jezika prema grlu.

„Mucanje je u cijelom svijetu vrlo prošireni poremećaj tečnosti, tempa i ritma govora koji se ispoljava u nevoljnim grčevima mišića govornih organa (usana, jezika, mekog nepca, glasnica, dijafragme, a ponekad ga (kod jakog mucanja) prate grčevi mimičkih mišića lica i nevoljni pokreti tijela (ruku, ramena, cijelog trupa).“ (Posokhova, 1999:69) Istraživanja pokazuju da dječaci tripud više pate od mucanja od djevojčica, a razlog toga je sporije sazrijevanje.

Bradajlija je poremećaj pretjerano sporog govora, a javlja se kao posljedica organskih oboljenja centralnog živčanog sustava, kao i kod neke djece s mentalnom

retardacijom ili psihički bolesne djece. Očituje se po produljivanju svih glasova, posebno samoglasnika te usporen ritam i tempo govora. Djeca s ovom govornom poteškoćom često su troma i usporena, govore kroz nos, a misaoni procesi su im usporeni i kasno reagiraju.

Prepoznatljivost ovog govorno-jezičnog poremećaja kod djece očituje se u promuklosti koja predstavlja promjene na glasu. Promuklost je poremećaj glasa koji označava svako odstupanje od njegovih normalnih obilježja visine, intenziteta i kvalitete. Najčešće je uzrokovana organskim promjenama na grkljanu, ali i funkcionalnim.³

³ <http://logotherapia.hr/dijagnostika-i-terapija/poremecaji-glasa/> (pristupljeno 29.03.2022.)

5. ULOGA ODGOJITELJA U RAZVOJU GOVORA

Prve tri godine dječjeg života najvažnije su kada je u pitanju rast i razvoj djeteta. Te upravo iz tog razloga, osim roditelja, odgojitelji imaju veliku ulogu u odgoju djeteta, a izgradnja govora odvija se upravo u predškolskom razdoblju te je ono primarna faza razvoja govora u kojoj dijete zapravo usvaja nekakve temelje govora koji će mu u budućnosti biti od velike važnosti.

Utjecaj odraslih osoba u djetetovom okruženju utječe na razvoj govora kod djece te je iznimno važan i puno toga ovisi o njima. S obzirom na to da su odgojitelji modeli ponašanja djeci, tako i kod govora djeca upijaju ono što im se kaže i kako im se kaže. Odgojitelj kao govorni model, tj. uzor djetetu, mora prije svega stvoriti socio-emocionalnu vezu s djetetom kako bi se ono osjećalo sigurno. Prilikom obraćanja djetetu mora paziti na vlastiti govor i izražavanje, kao i na intonaciju i artikulaciju te dok pjeva ili priča, obratiti pozornost na tehniku disanja. Mora imati živost izlaganja kao i glasnoću i jasnoću govorenja. S djecom je važno komunicirati kako verbalnim tako i neverbalnim putem, slušati djecu dok nam se obraćaju, te pratiti kako njih tako i njihove razvojne potrebe. Odgojitelj mora biti siguran u ono što priča i kada priča jer djeca mogu osjetiti nesigurnost ili strah, isto kao i neljubaznost u glasu. Zadatak vrtića, kao i odgojitelja, osiguravanje je poticajnog okruženja u kojem će dijete steći govorno-jezično iskustvo u komunikaciji s drugom djecom, a s obzirom na to da dijete uči iz okoline te oponaša sve ono što vidi i čuje, važno je da odgojitelj bude dobar model na koji će se dijete ugledati, a čiji će govor biti kompletan te sastavljen od gramatički pravilnih rečenica.

Treba voditi računa o jasnom izgovaranju riječi i rečenica, kao i obratiti pozornost na govorni tempo, tj. prilagoditi ga djetetu. Ako dijete pogriješi prilikom izgovaranja određene riječi, potrebno mu je pomoći savladati određenu prepreku te mu ukazati način na koji ju može izvesti, s npr. rečenicom: „*pokušaj reći ovako*“, a djetetu će svakako biti lakše otvoriti se i komunicirati ako osjeti ljubav i podršku, stoga je važno ne zaboraviti pohvaliti ga kada učini nešto pohvalno. Osim odgojitelja i roditelji imaju važnu ulogu te jednako tako prilikom razgovora s djecom trebaju obratiti pozornost na ton glasa kao i na pravilan govor kada mu se obraćaju, ako je ton glasa viši nego što bi trebao biti, djetetu će biti puno teže otvoriti se. Također, treba pripaziti na pogled prilikom komunikacije s djetetom, a poželjno je dijete gledati u oči kako bi osjetilo sigurnost i da ga zapravo slušate, kao i da vas zanima ono što

vam ima za reći. Izraz lica ne smije biti hladan i nezainteresiran. Ekspresije lica su prvo što dijete vidi te bi ih trebalo mijenjati u skladu s djetetovim izražavanjem.

U prvim godinama života djeca, dok još ne pričaju, komuniciraju neverbalno, tj. svoje osjećaje iskazuju tako da plaču, smiju se, guguću, mršte se itd., a u tom periodu razvoja zadatak je prepoznati što koje stanje kod djeteta znači kako bi zadovoljili njegove potrebe te kako bi međusobna komunikacija bila uspješna.

Kod starije vrtićke djece koja su već usvojila govor, jezik i komunikaciju, sporazumijevanje je lakše jer se razgovorom riješi svaki problem, no, ipak, bez obzira na to što se dijete u toj dobi lakše izražava, to ne znači da odgojitelj treba smanjiti komunikaciju jer smatra da se više ne mora truditi te da će mu dijete samo reći ako postoji nešto. Djeca zahtijevaju govor i razgovor jer upravo oblik rješavanja problema s kojim se susreću, bilo to nešto malo i jednostavno ili nešto veće. Komunikacijom se dijete osjeća sigurno jer je u stanju izreći ono što ga muči ili podijeliti svoja mišljenja i stavove.

Odgojitelj svoj profesionalni rad posvećuje upravo djeci te njihovom zdravom rastu i razvoju. Kroz svoju kreativnost on potiče djecu na razne aktivnosti i širi dječje interese za sudjelovanjem u istim. Prije ponude određenih aktivnosti važno je da odgojitelj upozna svako dijete ponaosob te prepozna njegove želje, zanimanja, ali i mogućnosti. Kod razgovora s djecom dobro je imenovati predmete koji se nalaze u djetetovoj okolini, isto kao i razgovarati o svemu što se kroz dan radi te opisivati što se radi u nekom trenutku, jer tako aktivno sudjelujemo, kako odgojitelj tako i dijete. Odgojitelj može poticati dijete da imenuje, pokazuje i istražuje pojave, predmete i osobe u svojoj blizini. Može imenovati dijelove tijela, igračke u prostoriji, hranu koju jede, odjeću i obuću koju nosi na sebi, članove obitelji koje ima, predmete koji se nalaze u prostoriji, a koje rado koristi, kao i namještaj u prostoriji. Kada odgojitelj postavi djetetu pitanje, potrebno mu je dati dovoljno vremena da razmisli i odgovori, a tako se uči da pažljivo sluša sugovornike. Prilikom postavljanja pitanja važno je provjeriti razumije li dijete ono što ga se pitalo ili što mu se govori, a ako mu nije jasno, treba pojednostaviti govor te postepeno unositi djetetu nepoznate riječi. Kada odgojitelj vidi da se dijete zanima za nešto, treba mu postavljati otvorena pitanja o određenoj temi, pa čak i šire od teme, kako bi potaknuo dijete na govor, komunikaciju i istraživanje.

Prilikom osmišljavanja i kreiranja raznih poticaja i materijala koji će biti ponuđeni djeci, treba razmišljati o dječjoj dobi, mogućnostima i potrebama te na temelju toga stvarati poticajno i bogato okruženje sa stimulativnim centrima. Također, odgojitelj treba uzeti u obzir kulturu i jezično podrijetlo djeteta. Iznimno je važno da je dijete uključeno u aktivnost te da ostvaruje interakciju, kao i da donosi vlastito mišljenje na temelju viđenoga i iznosi vlastiti način razmišljanja. Na kraju svakog sudjelovanja u aktivnosti potrebno je pohvaliti dijete kako bi mu se stvorio dodatni poticaj, a ne ljutiti se ako dijete nešto ne razumije ili ne može odraditi određeni zadatak. Potrebno je ne forsirati djecu ni na što i prihvatiti dječje interese, putem kojih će se na indirektan način doći do cilja.

Rani dječji govor i progovaranje smije biti nesavršeno, što znači da ga odgojitelj treba poticati, ali ne i ispravljati ili uspoređivati s drugom djecom u skupini sve do četvrte godine života s čime se utječe na dječje samopouzdanje. Uz samopouzdanje i poticanje, ali ne ispravljanje govora, dopuštamo djetetu da se govorno usavršava i istražuje. Također, kod ispravljanja djeteta ili prigovaranja dijete bi se moglo uvrijediti ako osjeti odgojiteljevo nezadovoljstvo te postoje velike šanse da će prestati razgovarati s odgojiteljem.

Važno je da odgojitelj obrati pozornost na dječje mogućnosti i zanimanja u centrima aktivnosti, te stvori što više poticajnog okruženja i materijala kako bi zainteresirao djecu na zajednički rad i učenje te razvoj govora kroz isto.

6. PROSTOR KAO POTICAJNO OKRUŽENJE ZA RAZVOJ GOVORA

Kada govorimo o uređenju prostora, potrebno je staviti jednak naglasak kako na unutarnji isto tako i na vanjski dio prostora u kojem djeca rado provode vrijeme. Upravo to okruženje u kojem se nalaze je od velike važnosti za njihov pravilan rast i razvoj jer je ono zapravo treći odgojitelj uz dvoje drugih odgojitelja u skupini. Djeca uče zahvaljujući okolini, a potreban im je stimulans te poticajno okruženje, stoga je iznimno bitno kvalitetno uređenje, te što ćemo sve ponuditi djeci i s čime ćemo ih zaokupirati i potaknuti na zajednički rast i razvoj. Djeca su maleni istraživači koje sve zanima, a posebno u dobi do treće godine života kada je dječje učenje najintenzivnije kao i razvoj kako govora tako i cjelokupan dječji razvoj. Upravo zato treba posvetiti veliku pažnju materijalima koje nudimo djeci, kao i stvoriti im izazovnu i poticajnu okolinu koja ih potiče na istraživanje i razvijanje. Prvenstveno je važno poznavati dječje interese, ali i mogućnosti, kako bi se prostor oblikovao po dječjoj mjeri i u skladu s njihovim mogućnostima. Treba obratiti pozornost na to da se svaka aktivnost integrira kroz što više centara jer se govor razvija svugdje i stalno.

6.1 Važnost uređenja prostora

Vanjski dio prostora je mjesto u kojem se djeca razvijaju u tjelesnom smislu, ali i psihičkom. Važno je da vanjski prostor sadržava dovoljno raznih poticajnih sredstava te aktivnosti koja će privući djecu, te ih motivirati na tjelesno kretanje kroz igru. *„Igra omogućuje djeci da se aktiviraju u svijetu koji ih okružuje i da ga razumiju, a stoga je njezina vrijednost neprocjenjiva“* (Pitamić, 2013; prema Aladrović Slovačak, 2018:11). Osim tjelesnog kretanja djeca, naravno, koriste i govor u raznim igrama na otvorenom koje će biti navedene dalje u radu. *„Zato bi prostori i dvorišta u kojima djeca žive, uče i igraju se trebali biti ispunjeni raznovrsnim prirodnim materijalima, sredstvima, alatima, igračkama, penjalicama, dostupnima djeci da ih slobodno biraju, istražuju i igraju se s njima i to u rasponu od jednostavnih do onih koji su zahtjevni u svim aspektima znanja i razvoja djece“* (Miljak, 2009:23).

Što se tiče unutarnjeg dijela prostora, on, također, treba biti dobro organiziran te okrenut dječjim željama i potrebama. Važno je pravilno rasporediti centre aktivnosti

u kojima će se djeca moći slobodno i samostalno kretati te se izražavati i razvijati u svakom pogledu. Svaki od tih centara nosi određenu poruku i vrlo jaku stimulaciju koja je na kraju odgovorna za dječji razvoj. Prilikom opremanja prostora raznim materijalima voditi računa da je sve dostupno djetetu te da se nalazi u visini dječjih očiju kako bi djeca u svakom trenutku imala uvid u materijale. Upravo iz tog razloga važno je okrenuti se djetetu s obzirom na to da u vrtiću provede i do 10 sati dnevno. Djeca moraju imati mogućnost samovoljno ući u aktivnost te, isto tako, i izaći iz nje ako osjećaju da im više nije zanimljiva. Vrlo važna je ponuda materijala koju djeca mogu koristiti u centrima aktivnosti, njihova pristupačnost te prilagođenost dječjoj dobi, tj. skupini.

Centri aktivnosti koji se nalaze u prostoru dnevnog boravka djece jesu obiteljski centar, likovni centar, stolno-manipulativni centar, centar građenja, glazbeni centar, centar početnog čitanja i pisanja, sportski centar, dok se po potrebi uvijek može dodati centar kojeg možda u tom trenutku nema, a potreban je za određenu aktivnost.

Također, važno je naglasiti da se razvoj dječjeg govora ne odvija isključivo u centru početnog čitanja i pisanja gdje se dijete služi raznim knjigama, pisanjem i čitanjem. Razvoj govora odvija se jednako u svim centrima u kojima dijete provodi vrijeme kroz integraciju aktivnosti, stoga je važno pružiti djeci kvalitetan prostor koji će zadovoljiti njihove potrebe koje su preduvjet za pravilan govorno-jezični razvoj, ali, osim njih, razvoj govora odvija se i u drugim prostorima koji nisu prvobitne odgojno-obrazovne namjene poput hodnika, zahoda, kuhinje, dvorane, parka itd. Dijete se u svim ponuđenim centrima mora osjećati sigurno, sretno i zadovoljno kako bi se pozitivno razvijalo i bilo zadovoljno prvenstveno samim sobom.

Dalje u radu navedeni su neki od centara te igre i aktivnosti u kojima se može potaknuti dječji govor.

7. PRIMJERI AKTIVNOSTI ZA RAZVOJ GOVORA PO CENTRIMA AKTIVNOSTI

7.1 Centar početnog čitanja i pisanja

Centar početnog čitanja i pisanja je centar kojeg najčešće i najuže povezuju s razvojem govora. U njemu su poticaji koji razvijaju pozitivne navike prema verbalnom izričaju i čitanju, te djeluju kao motivacijski trenutak. Ono s čime se djeca u njemu susreću jesu razne knjige poput bajki, basni, slikovnica itd. Slikovnica je prva knjiga s kojom se dijete susreće te knjiga kroz koju ono spoznaje svijet i okolinu oko sebe. Razvoj govora kroz slikovnicu, dok dijete još uvijek nije usvojilo čitanje, odvija se tako da stvara priču kroz slike. Tj. dijete ima sposobnost pričanja priče na temelju onoga što vidi na slikama, stvara priču onako kako ono želi te ju izražava riječima i pokretima. Upravo je taj način komunikacije dvosmjernan, a izražava se jezično i likovno. Važno je da djetetu u svakom trenutku budu dostupni materijali kako bi se moglo samostalno poslužiti, jer se razvoj govora odvija spontano, a ne na silu. Da bi djeca zavoljela knjigu i čitanje, a samim time i potaknula razvoj govora, moramo im ostaviti knjigu nadohvat ruke kako bi se sami u nekom trenutku zanimali za istu. Slikovnica ima govorno-jezičnu funkciju, ona potiče usvajanje rječnika kroz korištenje riječi, a dijete se upoznaje s načinom funkcioniranja teksta, isto kao i s njegovim karakteristikama. Za mlađu djecu karakteristične su slikovnice koje imaju jednu sliku po stranici, dok za nešto malo stariju djecu, u dobi od dvije do tri godine, karakteristične su slikovnice plastificiranih stranica i tvrdih korica.

Važno je promatrati dijete dok se zanima za određenu slikovnicu, te primijetiti dječje interese. „*Kada dijete zadrži pogled na slici, primjerice, patkice, kažite: PATKICA. KVA – KVA. TO JE PATKICA. Pričekajte hoće li dijete išta od toga ponoviti*” (Rade, 2003:46). Prilikom promatranja ilustracija potrebno je djetetu pokazati prstom gdje se patkica nalazi, isto kao i kada naiđe na iduću ilustraciju na kojoj se nalazi druga životinja. Može se oponašati zvuk životinje te usmjeriti dječji prst na sliku. Zatim, u istom danu, nakon nekog vremena, djetetu se može, ako se ima, pokazati igračka ili figurica patke koju se ranije spominjalo u slikovnici te opet ponoviti pačje glasanje „*kva, kva*” kako bi dijete još jednom usvojilo zvuk. Također, može se pjevati pjesmica o patkici, pogledati crtani, kao i nacrtati patkicu iz slikovnice, dok se sa starijom dobnom skupinom prilikom čitanja slikovnice može opisivati do sitnih

detalja što se sve vidi na ilustracijama. Naravno, osim slikovnica i knjiga u ovom centru dijete se susreće i s raznim drugim poticajima koji nisu usko vezani samo uz knjige i čitanje. To mogu biti različite društvene igre, papiri s raznim zadacima, pisala, razni modeli slova koje je potrebno preslagati te otkriti određenu riječ, kao i razne premetaljke itd.

Odgojiteljevo čitanje djeci u razvoju govora jest iznimno važno. Slušajući priču, djeca se potiču na misaoni razvoj, usvajaju nove riječi te proširuju vokabular i obogaćuju rječnik, razvija im se opažanje i uspoređivanje, kao i emocionalni razvoj te razvoj mašte. Upravo zato je važno da se djeci isključe razni mediji iz odgoja koji su danas prisutni, a da im se čita, posebno prije spavanja jer ono utječe na govor. Čitanjem djeci odgojitelj ih uključuje u interakciju, a na kraju čitanja djeci može postaviti razna pitanja u vezi priče koju su čuli potičući ih na govor (slika 1 u prilogu).

Osim čitanja postoje i razne jezične igre kojima se može utjecati na razvoj govora i sposobnost slušanja. Neke od igara jesu pjesmice uz vježbe prstićima, igra zvečkom, igre uz pljeskanje, prepričavanje bajke i glazbeni razgovor, dok se u daljnjem dijelu poglavlja navode neki primjeri aktivnosti koji se mogu provoditi u centru početnog čitanja i pisanja, a pomažu pri razvoju govora.

7.1.1. Primjeri igara u centru početnog čitanja i pisanja za razvoj govora

Odabrane igre koje pomažu pri razvoju dječjeg govora su sljedeće (Posokhova, 1999):

Naziv igre: Leti, leti

Opis igre: igra se tako da odgojitelj djeci govori rečenicu u kojoj će u jednom trenutku spomenuti po vlastitom odabiru neku životinju ili predmet. Ako je to životinja ili stvar koja leti djeca moraju podignuti ruke u zrak, a ako ne leti moraju ostaviti ruke na stolu, tj. ne pomaknuti ih. Kada djeca usvoje igru, tada zamjenjuju ulogu s odgojiteljem i oni govore rečenice. S predškolskim uzrastom igra se može igrati u većoj skupini, dok s mlađom skupinom se igra u manjim skupinama.

Svrha igre je obogaćivanje rječnika, imenica i glagola te razvijanje slušne i govorne pažnje.

Naziv igre: Zapamti riječ

Opis igre: za igru su potrebne memory sličice. Odgojitelj uzima sličice u ruke te počinje izgovarati nazive onoga što vidi na sličicama. Nakon što završi s izgovaranjem predmeta dijete koje želi, mora u jednakom redosljedju ponoviti sve što je odgojitelj rekao. Također, djeci se može olakšati tako da slažu sličice po izgovorenom redosljedju, ali tek nakon što odgojitelj sve izgovori. Postepeno se povećava broj izgovorenih predmeta.

Svrha igre je obogaćivanje rječnika te razvijanje slušne i govorne memorije.

Naziv igre: Uhvati glas

Opis igre: u dogovoru s djecom odgojitelj određuje glas koji će „loviti“. Poželjno je da to bude glas koji djeca možda teže izgovaraju, poput glasa L ili R. Odgojitelj izgovara riječi poput: stol, ruža, svijet, cvijet, trampolin, lopata, knjiga itd., a djeca moraju pažljivo slušati. Ako odgojitelj izgovori riječ u kojoj se nalazi glas za koji su odredili da ga love, djeca moraju pljesnuti kada ga čuju.

Svrha igre je traženje određenog glasa u riječima na temelju slušne percepcije.

Naziv igre: Pobjana priča

Opis igre: igra se na način da djeca odaberu jednu boju koju će pratiti kroz cijelu priču. Nakon što se djeca dogovore za boju smišljaju svatko svoju priču te ju izlažu jedni pred drugima pozorno slušajući jedni druge. Na primjer, to može izgledati ovako: „Crveni balon je poletio visoko u crveno nebo. Tamo je ugledao crvenu pticu koja mu se nasmiješila s velikim crvenim smiješkom. Zatim je crveni balon ugledao crveni avion koji leti prema crvenom suncu.“

7.2 Dramski centar

Razvoj govora i govorno stvaralaštvo u dramskom centru odvija se kroz razne predstave, dramatizacije, kazalište lutaka, improvizacije priča, bajki, basni, kroz stvaralačko pričanje te stvaralačke govorne igre, stihove i rime. Razvoj govora odgojitelj može potaknuti tako što će pustiti djecu da se, kroz kreiranje raznih lutaka ili drugih predmeta, koji će djeci biti potrebni, i smišljanje vlastite priče, izražavaju i tvore neku potpuno novu priču koja je samo njima poznata. Na taj način potiče se socijalna interakcija kako djeteta koje priča priču, tako i druge djece koja pažljivo slušaju, te po želji dodaju svoje ideje i mišljenja. Djeca se mogu izražavati kroz lutku, samostalno ju izraditi te osmisliti tekst koji će izvoditi, kao i odrediti kojim glasom će lutka pričati. Osim razvoja govora kod djece se stvara međusobna suradnja i komunikacija, a razvija im se i sposobnost slušanja. U dramskom centru djeca se mogu slobodno izražavati, svoje osjećaje, maštu, kreativnost, kao i govorno se razvijati. Bitno je ne nametati djeci nešto, nego ih pustiti da se sami uživaju u vlastite kreacije i doživljaje kako bi kroz igru i šalu doživjeli riječi, rečenice i sve ono oko sebe u određenom trenutku. Može im se ponuditi da izrade različite štapne lutke, a potom da izvode predstavu pred drugim skupinama, kao i da, što mogu uz pomoć odgojitelja, izrađuju sebi kostime, te sami budu sudionici neke predstave. U dramskom centru djeca surađuju međusobno te se isto tako susreću s novim riječima i upoznaju s novim načinima korištenja istih. Odgojitelj u situaciji u kojoj se dijete izražava kreativno, treba poticati komunikaciju među djecom i nikako ne prekidati ili sputavati dijete u onome što radi sve dok ne postoji nekakva opasnost.

U okviru dramskog centra procesna drama ili drama za odgoj (Gruić, 2002) ima veliki značaj u razvoju govora kod djece. Ona dopušta djeci izražavanje kreativnosti te stvaranje vlastitog zamišljenog svijeta i vremena radnje u koji ulaze sa svim drugim sudionicima, kao i s odgojiteljem. Svi zajedno kroje tijekom radnje i dolaze do rješenja problema te upravo na taj način razvijaju govor međusobno sudjelujući.

Odgojitelj tj. voditelj je taj koji „vodi“ djecu, tj. uvodi ih u zamišljeni svijet gdje se događa određena situaciju kroz koju moraju proći kroz dogovaranje i razmišljanje te međusobno dijeljenje ideja, kao što i sam voditelj definira cilj, ali i kontrolira proces drame (Gruić, 2002). Također, u dramskom centru djeca se uče govoriti pred

drugima, dok oni koji slušaju, uče se pozornom slušanju i pažnji, s čime razvijaju promatračke i slušačke sposobnosti.

U daljnjem dijelu poglavlja navode se neke od igara kao aktivnosti u dramskom centru za razvoj govora kod djece.

7.2.1. Primjeri igara u dramskom centru za razvoj govora

Naziv igre: Osmisli priču

Opis igre: zainteresirana djeca sjednu u polukrug ispred odgojitelja te zatvore oči. Odgojitelj im zada temu, npr. ptica. Dijete koje želi ima jednu minutu da imenuje jednu pticu koju zna te da ispriča priču u jednoj minuti o toj ptici. Treba pripaziti da djeca koriste pojmove koji su jasni drugoj djeci, a u slučaju da odgojitelj zna da neko dijete zanima određena tema ili da bi imao nešto više za reći o njoj, može mu je ponuditi kako bi i druga djeca nešto novo naučila.

Naziv igre: Kaladont

Opis igre: to je igra u kojoj se izmišlja priča na temelju dodavanja riječi po riječi. Igra se tako da djeca sjednu u krug, a jedno dijete koje želi započinje igru tako što će reći jednu riječ koju god želi. Dijete koje je do njega mora ponoviti riječ koju je reklo dijete prije njega te dodati jednu svoju riječ. Igra se nastavlja u krug kada svako dijete ponavlja ono što su djeca prije njega rekla i dodaje svoju riječ pazeći na rečenični smisao i tijek priče. Da bi djeca zapamtila rečenice koje moraju izgovoriti, bitno je da pažljivo slušaju prijatelje i dobro pamte. Igra se može igrati sa svim uzrastima djece.

Naziv igre: Od jutra do sad

Opis igre: ova vježba je monolog u kojem svatko pripovijeda što je radio toga dana od trenutka buđenja do trenutka pripovijedanja. Monolog se može proširiti pitanjima: Koja ti se najbolja stvar dogodila danas? Što je najgore što ti se dogodilo? Što još želiš raditi? Vježba se može provoditi za stjecanje samopouzdanja pri javnim govorima zato što djeca već imaju znanje o onome što trebaju reći i ne trebaju ulaziti u ulogu (Scher, Verrall, 2005).

Naziv igre: Mikrofon

Opis igre: igrači izaberu neki zanimljivi lik iz svijeta bajke ili realnog svijeta i u mikrofon govore njegov problem/radost. Odgojitelj aktivira monolog pitanjima. Djeca vole govoriti u mikrofon i o sebi, a voditelj može usmjeravati igrača prema raznim situacijama (Perić-Kraljik, 2009).

Naziv igre: Brbljaonica

Opis igre: u ovoj vježbi svi igrači redom dobivaju mjesto na brbljavom stolcu koji se postavlja na jedan kraj sobe. Voditelj najavljuje temu npr. „Moj najsretniji trenutak...“, a svaki igrač redom sjeda na stolac i priča kratku priču koja počinje rečenicom „Moj najsretniji trenutak...“ Ova vježba naglašava važnost glasnog, izražajnog govorenja i pažljivog slušanja tako da cijela grupa može čuti što svatko ima za reći. Ovisno o dobi djece, mogu se koristiti različite teme s kojima djeca već imaju iskustva (Scher, Verrall, 2005).

7.3 Obiteljski centar

U obiteljskom centru djeca, posebno djevojčice, vole se zadržati u centru kuhinje gdje kroz priču opisuju sve ono što su vidjele da njihove mame rade te na isti način one to prenose u vrtić. Tako se razvija simbolička igra oponašanjem odraslih osoba putem govora, izvođenjem aktivnosti koje su im poznate (Slika 2 i 3 u prilogu) kao npr. kada djevojčice u centru kuhinje „kuhaju“ ručak za cijelu skupinu. Odgojiteljica promatra aktivnost te pomaže djeci ako im je pomoć potrebna, prilikom izrade tijesta pomoću brašna i vode. Nakon izrade tijesta djevojčice samostalno prave razna peciva (Slika 2 u prilogu) koja nakon izrade „peku“ u pećnici. Nakon kuhanja, djevojčice peru korišteno posuđe u posudi s vodom (Slika 3 u prilogu).

Prilikom kuhanja i pranja djevojčice međusobno razmjenjuju iskustva iz vlastitih obitelji kako i njihove mame, nakon što skuhamo ručak, odmah operu posuđe. Kroz igru se razvija govor te se djeca uče novim riječima. Također, u nekim vrtićima postoji samo jedan obiteljsko-dramski centar.

Još neki od poticaja koji se mogu iskoristiti u obiteljskom centru, a koji pomažu pri razvoju govora jesu čitanje priča lutkama s čime djeca razvijaju empatiju prema

drugima, kao što se može osigurati i dostupnost raznih materijala za koje će djeca biti zainteresirana, poput razne hrane, voća i povrća koje će rezati, vagati, miješati te međusobno dijeliti. Kroz simboličku igru djeca se uče pravilima lijepog ponašanja za stolom, kao i postavljanju stola za obrok, imenovanju pribora, posuđa i hrane. Uz pomoć odgojitelja mogu izmisliti vlastiti recept za hranu, a naposljetku isti i skuhati.

7.4 Glazbeni centar

U glazbenom centru ono što će zasigurno privući dječju pažnju, jest učenje pjesmice ili brojalice napamet, a pri tome dodajući i razne pokrete koje djeca moraju zapamtiti. Osim pokreta može se ubaciti i pljeskanje na određenom dijelu brojalice s čime se kod djece razvija osjećaj za ritam ritmiziranjem riječi i rečenica, osjećaj za tempo i ritam govora, izgovor te intonacija. Učenjem raznih pjesmica i brojlica djeca šire vlastiti vokabular te se upoznaju s nepoznatim riječima.

Također, može se poticati djecu da sami izmisle pjesmicu i pokrete koje će kasnije cijela skupina učiti, a pjesmicu će odgojitelj zapisati na papir. Pokreti mogu biti npr. pljeskanje, lupanje instrumentima, koračanje ili plesanje. Također, važno je da dijete sluša razne zvukove koji se događaju u trenutku u kojem se nalazi, kao i da oponaša te iste zvukove s čime dolazi do razvoja fonematskog sluha koji je važan za razvoj govora.

Odgojitelj može zamoliti djecu da svi sjednu i budu tiho, bez da itko priča kako bi slušali zvukove koji ih okružuju. Ako se nalaze unutar prostorije, to može biti zvuk djece i odgojitelja iz susjedne sobe, zvuk padanja kapljica sa slavine, kucanje sata, zujanje TV-a ili, ako se nalaze vani na igralištu, to mogu biti zvukovi pjevanja ptica, zvuk automobila, žamor ljudi u prolazu, šum vjetra itd. Nakon određenog vremena slušanja zvukova odgojitelj može potaknuti djecu na razgovor o tome što su sve čuli i mogu li ponoviti neki od zvukova. Uz ponavljanje zvukova također se mogu dodati pokreti koji oponašaju određeni zvuk, poput pljeskanja ruku na zvuk sata TIK-TAK. Osim navedenih zvukova koje je lako čuti, drugi zvukovi mogu biti: mijaukanje, lajanje, vikanje, pjevanje, kašljanje, kihanje, hrkanje, zujanje, zijevanje, šuškanje itd.

7.4.1. Primjeri igara u glazbenom centru za razvoj govora

Veliki značaj u razvoju govora kod djece svakako imaju i malešnice koje su djeci posebno drage, a koje su dječje narodne pjesme koje uključuju i pjesmu i pokret. One su iznimno važne jer sadrže u sebi sve glasove koji su potrebni da djeca nauče kako bi što lakše razvili govor.

Neke od malešnica koje prate pokrete prstima jesu (Velički i Katarinčić, 2011):

„Motala, motala vunicu na tu malu ručicu, kad ju je namotala onda ju je odmatala, odmatala, odmatala...” Prilikom izvođenja ove pokretne igre pokazujemo djetetu kako da namota vunu te vrtimo ruku oko ruke, u jednu stranu, a zatim u drugu.

„Tašun, tašun, tanana, i svilena marama, u marami šećera, da mi ___ večera” Za vrijeme izvođenja pjesmice djeca plješću u ritmu, a u posljednji stih se ubaci ime djeteta po želji.

„Ide tata na srdele, neće doći do večere. Komu jednu, komu dvi, mome zlatu četiri”
Djeca plješću u ritmu dok izgovaraju pjesmicu.

„Baka čisti mrkvicu da napravi juhicu. Hop! (Kažiprstom jedne ruke oponašamo pokret čišćenja mrkve po palcu druge ruke.)

Baka čisti mrkvicu da napravi juhicu. Hop! (Kažiprstom jedne ruke oponašamo pokret čišćenja mrkve po kažiprstu druge ruke.)

Baka čisti mrkvicu da napravi juhicu. Hop! (Kažiprstom jedne ruke oponašamo pokret čišćenja mrkve po srednjaku druge ruke.)

Baka čisti mrkvicu da napravi juhicu. Hop! (Kažiprstom jedne ruke oponašamo pokret čišćenja mrkve po prstenjaku druge ruke.)

Baka čisti mrkvicu da napravi juhicu. Hop! (Kažiprstom jedne ruke oponašamo pokret čišćenja mrkve po malom prstu druge ruke.)

Baka kuha juhicu za malenu dječicu. (Kažiprstom jedne ruke kružimo po dlanu druge ruke.)

Ovom dam, ovom dam, ovom dam, ovom dam i ovom dam. (Trljamo i uvrćemo jedan po jedan djetetov prstić.)

Sva se djeca najela. Pa su sretna zaspala." (Stisnemo šaku i pokrijemo je dlanom druge ruke.)

Odabrane igre koje pomažu pri razvoju govornog sluha jesu (Posokhova, 1999):

Naziv igre: Pogodi glasić

Opis igre: djeca sjede u krugu, dok se jedno od djece dobrovoljaca nalazi u sredini kruga zatvorenih očiju. Odgojitelj pokaže prstom na jedno od djece koja sjede u krugu, a dijete na koga je odgojitelj pokazao, mora reći ime jednog od djeteta koje se nalazi u krugu. Ako dijete koje se nalazi u sredini kruga zatvorenih očiju, pogodi ime onoga tko je izgovorio ime, otvara oči i ide sjesti s drugom djecom u krug, a ako ne pogodi, igra se nastavlja s istim djetetom.

Naziv igre: Pokvareni telefon

Opis igre: za ovu aktivnost potrebno je da odgojitelj izreže dno dvije limenke te ih međusobno poveže. Djeca sjede u redu te se kreće s igrom tako da prvo dijete kaže drugom nešto preko limenke tiho. Zatim to dijete koje je čulo, govori trećem djetetu i tako redom. Kada limenka dođe do zadnjeg djeteta, ono mora reći naglas što je čulo. Ako kaže netočnu riječ s kojom je prvo dijete započelo igru, tada svatko mora reći što je čuo da bi našli dijete koje je pogriješilo. Kroz ovu igru radi se na razvijanju oštrine govornog sluha i sposobnosti primanja i prepoznavanja slušnih poruka.

Poticanje razvoja govora i govorno stvaralaštvo može se odvijati kroz nekoliko mogućnosti, kao što su razne govorne igre u kojima se s djecom igramo stvarajući razne stihove, igranjem glasovima, pričanjem i stvaranjem priča, pjevajući tj. izgovarajući razne bajalice, rugalice, brojalice, ređalice, zagonetke, brzogovorenje, lagarije te kroz poslovice i dramske igre u kojima možemo koristiti pokretne govorne igre. Kroz igranje nekih od navedenih igara prelazimo u govorno stvaralaštvo u kojem se dijete izražava samovoljno kroz maštu i kreativnost izmišljanjem novih riječi i rečenica stvarajući razne priče. U igru je poželjno ubaciti i onomatopeju koja je djeci iznimno zanimljiva, a kroz koju vježbaju artikulaciju glasova oponašanjem zvukova različitih stvari i predmeta u okolini. Naravno, uvijek treba paziti na dob djeteta te prilagoditi svaku od igara djeci, kao npr. kada se igramo sa zagonetkama koje više

odgovaraju djeci starije predškolske dobi, dok je za djecu mlađe dobi praktično za koristiti dopunjalke kao npr. „*Koja životinja ima brkove i voli piti mlijeko?*“. Također, možemo ubaciti i oponašanje životinja kada dijete treba pokazati kako se mačka umiva ili kako hoda na sve četiri noge, pri tome glasajući se kao mačka.

Brojalice su djeci posebno drage jer ih uglavnom prati rima koja ih čini još zanimljivijima, a stvara se dodavanjem riječi koje mogu biti i jasne i nejasne. Kratke su i melodične, a u slučaju da dijete ne zapamti neku od brojalica, tj. određenu riječ, rado će dodati svoju izmišljenu, dok su ređalice vrlo slične brojalicama, sastavljene od logičnih riječi, ali je sadržaj nonsens kao npr.: „*mlin mlinaru, zub zubaru, zid zidaru, brod brodaru.*“

Brzogovorenje je igra koja se još naziva i lomilica ili jezikolomci s obzirom na ono što se u njoj traži. Sastoje se od glasova koje je djeci u praksi teško izreći, a zadatak je da određenu rečenicu kažu što brže mogu minimalno tri puta, ali moraju paziti da ono što su rekli bude točno izgovoreno. Neki od primjera brzogovorenja su:

„Ture bure valja, Ture bure gura. Brže Ture bure valja, nego Ture bure gura.

Svraka svraku preskakala, svaka svraka skaka na dva kraka.

*Kralj Karlo i kraljica Klara su krali klarinet!*⁴

Osim razvijanja govora kroz razne pjesmice nije dovoljno samo formirati ispravnu artikulaciju glasa, nego ju je potrebno automatizirati na posebno odabranom gradivu u kojem se novi glas često pojavljuje u različitim pozicijama (Herljević i Posokhova, 2002). Autori, također, navode da faza automatizacije glasa bude često dugotrajna, dosadna i mukotrpa za dijete, jer je neizostavno višekratno ponavljanje elemenata te uvježbavanje. Da bi se djeci olakšalo „učenje“, potrebno je ovu fazu prikazati kao zanimljivu igru koja sadrži pokret i ritam, što će dijete rado prihvatiti i zabaviti se u isto vrijeme. U fazama automatizacije i diferencijacije pravilnog izgovora glasova djece s dislalijom mogu poslužiti pjesmice koje će djetetu olakšati izgovor, a u nastavku će biti prikazane pjesmice koje uspješno djeluju na djetetovu fazu automatizacije i diferencijacije izgovora glasova. Svakako je bitno naglasiti da bi dijete usvojilo sve glasove i pravilno ih moglo izgovarati bez poteškoća, iznimno je

⁴ <http://www.pjesmicezadjecu.com/jezikolomke/i-druge-lomilice.html> (pristupljeno 14.04.2022.)

važno da je prvenstveno odgojitelj, kao dobar govorni model, svjestan razlike između određenih glasova poput č i ć kako bi bio dobar uzor djetetu.

GLAS S

OSA

*Sasa, sasa, sosa,
Ubola me osa.
Sasa, sasa, sosu,
Za tu nogu bosu.
Sasa, sasa, sosi,
Sad me doma nosi.
Sasa, sasa, susu,
Daj mi jednu pusu!*

OSAM SATI

*Osam sati
Treba večerati!
Operi ruke!
Tu su kruh i sol!
Posoli salatu
I stavi na stol!*

GLASOVI Č, Ć

STRAH

*Ante se ne boji
ni pijetla, ni mačke.
Pijetlu daje kruha,
a mački igračke.
A Miro je veći,
već skuplja značke,
a boji se pijetla
i bježi od mačke.*

PAPUČE

*Mala mačka mijauče,
da joj kupim papuče.
Četiri lijepe crvene,
za šapice malene.
Hoću, hoću mačkice.
za te tvoje šapice
kupit ću ti papuče,
ti me čekaj kod kuće.*

GLASOVI Š, Ž

MIŠO I PUŽ

*Pužu, pužu, pužiću,
hrana ti je skupa.
Koliko si u kupusu
napravio rupa?
Što ne uzmeš jedan list
pa jedeš odreda?
Zar ne vidiš kako sada
ružno to izgleda?
Mišo, Mišo, Mišiću,
što se važan praviš!
A ti kada jedeš kruh
i koru ostaviš?*

PUŽU, PUŽU, PUŽIĆU

*Pužu, pužu, pužiću,
što ne ideš šetati?
Ja bih iš'o šetati,
sunce će mi smetati.
Uzmi šešir i očale!
Uzeo bih, ali nema,
ne prodaju takve male.*

8. POTICAJ GOVORA KROZ DRUGE RAZNE AKTIVNOSTI

Da bi dijete naučilo boje kroz govor, potrebno mu ih je konstantno imenovati u raznim situacijama. Prilikom oblačenja djeteta može mu se reći: „*Ovo je crvena majica. Obuci crvenu majicu. Koje je boje majica?*” te se može pričekati kratko i vidjeti je li dijete usvojilo ono što mu se govori. Zatim, može mu se ukazivati na razne predmete crvene boje u sobi i ukazivati na njihovu boju, kao npr. na crvenu kockicu i crveni auto. Zatim ga se može pitati što on misli, koje boje su kockica i auto. Isto tako može se potaknuti dijete da nacrtu kocku ili auto te da ih oboja u crvenu boju, a s obzirom na to da su osnovne boje crvena, žuta, plava i zelena, uglavnom su to boje koje dijete prvo nauči.

Potrebno je obraćati pozornost na dječje interese i zanimanja te ih podržavati i poticati u raznim aspektima razvoja. Ako odgojitelj vidi da se dijete zanima za određenu aktivnost duži period, npr. u aktivnosti igranja s plastelinom, potrebno je da dođe do djeteta te sudjeluje u dječjem istraživanju govoreći mu: „*Plastelin, da. Ima ga u raznim bojama, od crvene i žute do plave i zelene. Mekan je*”. Ako dijete ode do WC-a i otvori vodu promatrajući je, odgojitelj treba doći do djeteta te mu ukazati na štednju vode, ali isto tako reći da je to voda, da služi za piće i kupanje i da nam je svima potrebna voda za život te da dodirne vodu.

Isto tako, vježbe koje pomažu pri razvoju i jačanju mišića i pokretljivosti jezika kod djece, mogu biti vježbe u kojima će djeca pomoću usta oponašati razne životinje i predmete kao npr.:

Naziv igre: Zmija

Opis igre: kada odgojitelj kaže riječ „zmija” dijete mora brzo plaziti i uvlačiti jezik.

Naziv igre: Iglica

Opis igre: na riječ „iglica” dijete ima usta širom otvorena, te mora isplaziti uski i napeti jezik.

Naziv igre: Sat

Opis igre: na riječ „sat” usta djeteta su otvorena, usnice postavi kao da se smije, a vršak jezika pomiče lijevo-desno kao sat tik-tak.

Dok vježbe koje mogu pomoći pri jačanju mišića i pokretljivosti usana jesu:

Naziv igre: Ograda

Opis igre: kada odgojitelj kaže djetetu riječ „ograda“, ono se mora što jače nasmijati sa skupljenim zubima kako bi se vidjeli.

Naziv igre: Osmijeh

Opis igre: na riječ „osmijeh“ dijete se smije, ali sa skupljenim usnama, bez da mu se vide zubi.

Naziv igre: Surla

Opis igre: na riječ „surla“ dijete ima stisnute usne i ispupčene što više može prema naprijed.

Osim navedenih igrica, još jedna zanimljiva igrica koja pomaže u razvoju govora kod djece te u upoznavanju novih riječi, pojmova i predmeta jeste:

Naziv igre: Logopedska igra s karticama

Opis igre: igra se sastoji od zelenih i plavih kartica, a na djeci je da kažu koju boju žele odabrati. Na plavim karticama nalaze se razni predmeti i životinje koje djeca moraju imenovati, dok su na zelenim karticama ispisani zadatci koje odgojiteljica čita djeci. U tijeku igre kartice se nalaze kod odgojiteljice okrenute naopako jedna na drugoj kako djeca ne bi vidjela što se nalazi na njima. Kada odaberu jednu od dviju boja, odgojiteljica im zadaje zadatak, ovisno o tome koju su boju odabrali.

Na plavim karticama (Slika 4 u prilogu) nalaze se razni predmeti, hrana, životinje i biljke. Kada dijete kaže boju, odgojiteljica izvlači jednu kartu s tom bojom. Ako se na kartici npr. pojavi slika mačke, dijete mora reći kako se zove ta životinja te s kojim glasom ta riječ počinje, a s kojim završava. Isto je i za sve druge ilustracije koje se nalaze na karticama.

Dok se na zelenim karticama (Slika 5 i 6 u prilogu) nalaze zadatci koje odgojiteljica mora pročitati djeci. Kada dijete izabere zelenu boju, odgojiteljica izvlači karticu na kojoj se nalazi ispisan jedan zadatak. Zadatci su: „Prebroji koliko je riječi u rečenici: mama i tata plešu“, „Ljeto je najtoplije godišnje doba, a zima je...“, „ispravi

rečenicu: „konjevi su domaće životinje“, „šljiva raste na stablu, a luk u...“, „ako u riječi kist maknemo K i stavimo L dobijemo...“, „nabroji voće koje poznaješ“ itd. Kada odgojiteljica pročita napisano, dijete mora dati odgovor, a u slučaju da ne zna, odgojiteljica mu daje dovoljno vremena da razmisli što bi mogao biti točan odgovor te tako potiče komunikaciju i razvoj govora dok kroz logopedске igre djeca razvijaju slušnu pažnju, oblikuju rečenice, odgovaraju na postavljena pitanja te moraju znati smisljeno odgovoriti, kao i što vježbaju pravilniji izgovor.

Naziv igre: Prepoznavanje glasova u riječima

Opis igre: odgojiteljica podijeli djeci papire na kojima se nalaze razni predmeti, biljke i životinje koji imaju nešto zajedničko. Nakon što svatko dobije papir, odgojiteljica proziva jedno po jedno dijete te ih pita što se prvo nalazi na papiru. Kada dijete odgovori, npr. „riba“, odgojiteljica upita dijete kojim glasom ta riječ započinje, polako slovka djetetu „R-I-B-A“ kako bi razumjelo što ga pita. Istaknula bi glas R tako što bi izgovorila „rrrrriba“. Nakon točnog odgovora, također, može pitati dijete kojim glasom riječ riba završava, te bi opet slovkala kako bi se dijete bolje upoznalo s riječi. Nakon što dijete da točan odgovor, tj. glas s kojim riječ završava, prelazi se na drugu sliku i tako sve dok se ne dođe do zadnje, tj. Treće, sličice u redu. Na kraju reda, pored treće sličice, djeca zapisuju onaj glas kojim sve te sličice završavaju.

Naziv igre: Imenovanje dijelova tijela

Opis igre: razvoj govora može se odvijati i u aktivnosti poput igre u kojoj će odgojitelj pokazivati na određene dijelove tijela, a dijete mora reći naziv onog dijela koji je odgojitelj dotaknuo te reći čemu on služi. Dijete ovom igrom uči nazive dijelova tijela, usvaja nove riječi te razvija govor.

Naziv igre: Predmeti u prostoriji

Opis igre: isto tako, odgojitelj može dotaknuti jedan od predmeta u prostoriji u kojoj se nalazi, a dijete treba ispričati priču o njemu, koje je boje, je li tvrd, mekan, velik, malen i za što služi. Npr. „ovo je knjiga, malena je, tvrda i služi za čitanje“. Osim toga, druga aktivnost je da odgojitelj pokaže djeci prstom na određeni predmet, a djeca moraju sama zaključiti nalazi li se taj predmet izvan ili unutar sobe, je li ispod ili iznad nečega i je li ispred ili iza nečega kada se uče o odnosima u prostoru kroz razvoj govora.

Osim svih navedenih čimbenika koji su od velike važnosti za pravilan govorno-jezični razvoj djeteta, razvijen sluh i govorni organi jednako su važni kao i utjecaj razvoja fine motorike pokreta prstiju koji utječu na razvoj govora djece. Ako je razvoj pokreta prstiju dobro razvijen te u skladu s dobi djeteta, i razvoj govora bi trebao biti dobro razvijen. Djeca stara nekoliko mjeseci rukama komuniciraju s okolinom tako što uzimaju predmet u ruke i manipuliraju njime, a u dobi između šestog i osmog mjeseca života dijete se upoznaje s pljeskanjem rukama s čime izvodi ritmičke pokrete, dok se u govoru javlja slogovno gukanje poput „*da-da-da-da*“ što je zapravo dokaz da su pokret i govor povezani, dok u dobi između šestog i desetog mjeseca dijete počinje mahati rukama, a mahanje prati riječ „*pa-pa*“ za odlazak gdje se i dalje očituje povezanost pokreta ruke i govora.

U slučajevima kada dijete ima problema s razvojem fine motorike i razvojem pokretnosti prstiju, bez obzira na uredan razvoj opće motorike pokreta nogama, rukama, skakanjem ili trčanjem, razvoj govora zaostaje. Sukladno tome, razvijene su razne metode igre prstima kojima se nadražuju receptori te se šalju impulsi po živčanom sustavu koji utječu na razvoj govora. Igra prstima kod djece, tj. stimulacija, može se započeti nakon 6 - 7 mjeseca života djeteta, tj. kada je dijete u sredini preverbalne faze, tako da se nježno masira dvije do tri minute šaka i svaki prstić posebno. Kod djece s posebnim potrebama može se s masažama krenuti i prije šestog mjeseca. Prilikom masiranja dječjih prstiju potrebno je biti iznimno nježan jer su dječje ruke u toj dobi osjetljive. Masirati se može do treće godine života, a nakon devet mjeseci uvode se aktivne vježbe za prste ruku. Vježba se mora prilagođavati mogućnostima i dobi djeteta, a najbolje se provodi kroz igre u kojima djeca moraju koristiti ruke, tj. putem raznih umetaljki, crtanjem, lijepljenjem, konstruiranjem, figuricama i lutkicama, kockama za građenje itd. Što je dijete manje, to su predmeti veći, što znači da s obzirom na dob djeteta mijenjamo materijale i veličine predmeta kako bi stimulirali veću točnost i preciznost pokreta kao i koordinaciju. Treba obratiti pozornost na to kako dijete manipulira prstima te kako ih koristi u određenim situacijama poput držanja vilice ili olovke, kao i kako veže tenisice i kako pere lice. Primjer koji može ukazivati na teškoće u razvoju fine motorike je kada četverogodišnje dijete ne uspije donijeti u dlanovima vodu do lica.

Odabrane igre koje pomažu pri razvoju fine motorike jesu (Posokhova, 1999):

Naziv igre: Sjene životinja

Opis igre: za igru je potrebna svjetiljka i bijeli zid ili plahta. Svjetiljka se postavi tako da se na zidu mogu pojavljivati razne sjene. Dijete učimo kako da s prstima stvara razne figure životinja, dok se na zidu pojavljuju razni oblici u sjenama. Svaku napravljenu figuricu možemo popratiti stihovima poput:

„Težak stupam zemljom tvrdom, ponosno pred cijelim krdom. Rilo bacam na sve strane, diram njime palme, grane (SLON)” (Posokhova, 1999:53).

„Noću kada spava svijet, izvučem se iz svog loga; i kroz grmlje i kroz led, oprezno mi kroči noga (VUK)” (Posokhova, 1999:53).

„Cijele dane kunjam sama. Snivam, snivam tmuran san. Tek pogledam kad je tama, jer tek noć je za me dan (SOVA)” (Posokhova, 1999:54).

Naziv igre: Čarobna torbica

Opis igre: odgojitelj prikupi nekoliko raznih predmeta i predstavi ih djeci, a zatim ih sve stavi u neprozirnu vrećicu. Dijete stavlja ruku u vrećicu te mora reći što je napipalo. Drugi način igre je da dijete ono što dodirne opisuje, a sva druga djeca moraju pogoditi što je to dijete odabralo. Opisivati može tako da govori: „Ona je tanka, dugačka i špicasta” (olovka).

Još neke od igara prstima i rukama koje mogu poslužiti za razvoj mikromotorike i govora je igra poput: „Ovaj ide u lov. Ovaj nosi pušku. Ovaj jede krušku. Ovaj kaže: „Daj i meni!” Ovaj kaže: „Ne dam tebi!” (Posokhova, 2002:108). Prilikom izgovaranja ove igre odgojitelj dodiruje redom dječje prstiće tako da ih trlja i lagano uvrće.

Pjesmice koje prate savijanje prstiju, a koje pomažu pri razvoju mikromotorike jesu (Posokhova, 2002):

„Ovaj prstić spavat želi, ovaj prstić skok u krevet! Ovaj prstić je zadrijem'o, ovaj – slatke snove gled'o. Ustat će prstići rano ujutro, jer me škola čeka sutra.” (Posokhova, 2002:126).

„Pozdrav suncu zlatnom! Pozdrav nebu plavom! Pozdrav zelenome boru! Pozdrav cijelom ptičjem zboru! Pozdrav predivnome jutru! Pozdrav danas, pozdrav sutra!" (Posokhova, 2002:126).

Naziv igre: Čamac

Opis igre: igra se tako da su oba dlana spojena i naslonjena bridovima na stol. Prsti i jagodice jedne i druge ruke se dodiruju, a dlanovi su blago savijeni.

„Hrbar mornar, u čamcu malom, sam se bori s vjetrom i valom." (Posokhova, 2002:133).

Naziv igre: Naočale

Opis igre: djeca pomoću lijeve i desne ruke tvore oblik naočala dodirujući palac i kažiprst, dok su ostali prsti visoko u zraku.

„Baka naočale traži, jer joj čitati pomažu." (Posokhova, 2002:134).

Naziv igre: Stolac

Opis igre: djeca postavljaju laktove na stol, a jednu šaku ruke stisnu. Stisnutu šaku pritišću uz dlan druge ruke.

„Napravit ću stolac, od dlana i šake – za sve umorne bake." (Posokhova, 2002:135).

Naziv igre: Lokot

Opis igre: dječji dlanovi su pritisnuti jedan uz drugi, a prsti isprepleteni.

„Viki lokut – ne mogu ući, jer ne znam gdje su mi ključ." (Posokhova, 2002:135).

Naziv igre: Rak

Opis igre: igra se tako da su dlanovi okrenuti prema dolje, dok su dječji prsti isprepleteni prema unutra. Oba palca su ispružena prema tijelu. Kako djeca pomiču palčeve po stolu tako i dlanovi „hodaju".

„Po dnu morskome hoda rak. Čuvaj, sipo, ti svoj krak!" (Posokhova, 2002:142).

Naziv igre: Slon

Opis igre: srednji prst je ispružen prema dolje i miče se, dok su svi drugi prsti savijeni iznad njega. Palac pridržava srednji prst od dole, a sa strane je istisnut između kažiprsta i prstenjaka. Dijete pomiče cijelu šaku gore-dolje poput „kimanja glavom“.

„Vidi, stoji velik slon! Surla, uši, siv je on. Glavom polako kima, djecu u goste poziva.“ (Posokhova, 2002:142).

Razvoj fine motorike djeteta, osim što se može odvijati svjesno i namjerno kroz navedene igre, također, odvija se i nesvjesno kroz dječju svakodnevicu. Prilikom igranja u pijesku dijete razvija manipulativne sposobnosti koristeći lopaticu i grabljice, kao i prilikom hvatanja lopte u nekoj igri ili bacanjem lopte, nošenjem i guranjem. Crtanjem bojicama ili kredom po stazi, kao i igranjem s plastelinom ili branjem cvijeća. U svakoj od ovih aktivnosti dijete koristi kako ruke i šake tako koristi i prste, kroz što razvija manipulativne sposobnosti te finu motoriku.

Osim utjecaja fine motorike na razvoj govora, istraživanja pokazuju i veliki utjecaj ljevorukosti djeteta na sposobnost govora. Kod ljevoruke djece česta su odstupanja u govoru, tj. dolazi do kasnog progovaranja kao i do problema u čitanju i pisanju. Naravno, ljevoruka djeca se razvijaju u jednakim aspektima kao i dešnjaci iako zbog težeg adaptiranja u svijet dešnjaka i „desnoruki svijet“ postoji rizik od govornih poremećaja, posebno kada je dijete i dan danas natjerano od strane roditelja ili učitelja da koristi desnu umjesto lijeve ruke. Važno je dopustiti djetetu da se koristi lijevom rukom ako mu je ona dominantna ruka i ako se osjeća prirodnije koristeći upravo lijevu ruku uz pomaganje prilagodbe korištenja i desne ruke. Upravo kod ljevaka značajne su vježbe za razvoj fine motorike prstiju koje su ranije opisane. Igre zamišljanja u kojima se treba pogoditi što osoba radi u nekom trenutku su dobra vježba za ljevoruku djecu u fazi aktiviranja i desne ruke, a neke od igara jesu:

Naziv igre: Vozač

Opis igre: odgojitelj ili roditelj može „voziti“ po cesti mašući rukama prvo u lijevu, a zatim u desnu stranu, dok dijete mora pogoditi što osoba radi, a zatim i ponoviti radnju.

Naziv igre: Veslač

Opis igre: sinkronizirano veslamo koristeći i lijevu i desnu ruku tako da su nam prsti stisnuti u šake, veslajući prema sebi i od sebe, a u isto vrijeme i naginjući tijelo prvo na jednu, a zatim na drugu stranu.

Naziv igre: Pantomima

Opis igre: potičemo dijete da koristeći ruke pokazuje određenu radnju koju netko mora pogoditi. To može biti kuhanje, peglanje, sviranje, šivanje, kopanje itd. Važno je da je dijete stalno u pokretu i da se što više koristi kako rukama, tako i novim riječima i rečenicama.

Prije svega važno je da dijete ovlada svojom dominantnom rukom, u ovom slučaju lijevom rukom. Prilikom crtanja, šaranja, bojanja i istraživanja važno je da bude siguran u lijevu ruku, a nakon što ovlada njome može mu se ponuditi da proba crtati s desnom rukom ako to želi. Isto tako može crtati s dvjema rukama u isto vrijeme ispisujući razne crte i šare po papiru sinkronizirano u istom smjeru, a zatim u suprotnim smjerovima. Da bismo olakšali ljevaku snalaženje u prostoru i vremenu, na lijevu ruku mu možemo staviti sat, narukvicu ili nešto po želji po čemu će dijete zapamtiti da se predmet nalazi na lijevoj strani, dok na desnoj strani tj. ruci nema ništa. Isto tako, kada treba čitati sjetit će se da kreće s čitanjem od „sata“ nadesno.

9. ZAKLJUČAK

Razvoj dječjeg govora odvija se uvijek i svugdje bez obzira gdje se dijete nalazilo i što radilo, jedino mu je potreban netko, u ovom slučaju odgojitelj, kako bi ga usmjerio te još više potaknuo na što bolji razvitak jer je razvoj govora najintenzivniji do treće godine života. Upravo zato, nakon roditelja, odgojitelj je druga osoba koja ima iznimno snažan utjecaj kako na samo dijete tako i na njegov razvoj govora. Iz svake situacije potrebno je izvući najbolje te se prilagoditi djetetu i njegovim potrebama kako bi na kraju dana ono bilo zadovoljno te kako bi odgoj bio usmjeren prema njegovom pravilnom rastu i razvoju.

Razvoj govora može se prakticirati kroz razne situacije tijekom dječjeg boravka u vrtiću te kroz svaki razgovor, što znači da razvoj govora nije isključivo u centrima aktivnosti. On se može događati u šetnji prema parku, kao i u samom parku u kojem djeci možemo ponuditi razne aktivnosti i igre, na putu prema blagovaoni, u sportskoj dvorani, u hodnicima vrtića itd. Osim navedenog razvoj govora možemo poticati i kroz razne govorno-jezične igre, slikovnice, bajke, dramatizacije, lutkarske predstave, pjesmice itd., a osim međusobne komunikacije između odgojitelja i djeteta, na razvoj govora utječe i komunikacija djece koja se nalaze u istoj skupini, tj. prostoriji. Razvoj govora među djecom uglavnom se razvija kroz igru, nesvjesno i spontano te je važno učiti djecu timskom radu i suradnji s drugom djecom kao i socijalizaciji kroz razvoj govora.

Važno je osigurati djeci zdravu i motivirajuću sredinu kako bi ih se što više potaknulo na sam čin govora te izražavanje vlastitih misli, osjećaja, potreba, želja itd. Također, važno je da odgojitelj upozna djecu, uvidi njihove mogućnosti, ali i želje i potrebe kako bi ih maksimalno mogao motivirati za rad kroz igru te razvoj govora. Način na koji se odgojitelj obraća djeci je važan za razvoj govora s obzirom na to da je on osoba koju djeca slušaju te oponašaju stoga mora biti iznimno dobar govorni model. Osim pažnje usmjerene prema djeci važno je i da odgojitelj posveti pažnju samom prostoru, tj. centrima aktivnosti te njihovoj opremljenosti i prilagodbi djeci kako bi ih učinio zanimljivima te iskoristivim. Oni moraju potaknuti djecu na istraživanje, razmišljanje i promišljanje kao i na razvoj mašte ali i kreativnosti. Odgojitelj bi trebao pratiti djecu i njihove interese te iz dana u dan mijenjati sadržaje prilagođene njihovoj dobi kako bi ih uključio u razne aktivnosti, a koje su usko vezane s razvojem govora.

LITERATURA

Knjige:

1. Aladrović Slovačak, K. (2018) Kreativne jezične igre. Zagreb: Alfa
2. Andrešić, D., Benc Štuka, N., Gugo Crevar, N., Ivanković, I., Mance, V., Mesec, I., Tambić, M. (2010.) Kako dijete govori? Razvoj govora i jezika, najčešći poremećaji jezično-govorne komunikacije djece predškolske dobi. Velika Gorica: Planet Zoe d.o.o.
3. Apel, J., Masterson, J. J. (2004). Jezik i govor – od rođenja do šeste godine. Lekenik: Ostvarenje
4. Gruić, I. (2002). Prolaz u zamišljeni svijet: procesna drama ili drama u nastajanju: priručnik za odgajatelje, učitelje, nastavnike i sve one koji se bave dramskim radom s djecom i mladima. Zagreb: Golden marketing.
5. Herljević, I., Posokhova I. (2002). Govor, ritam, pokret. Lekenik: Ostvarenje
6. Matić, R. (1986). Metodika razvoja govora dece (do polaska u školu) II dopunjeno izdanje. Beograd: Nova prosveta
7. Miljak, A. (2009). Življenje djece u vrtiću : novi pristupi u shvaćanju, istraživanju i organiziranju odgojno-obrazovnog procesa u dječjim vrtićima. Zagreb: SM naklada
8. Perić Kraljik, M. (2009). Dramske igre za djecu predškolske dobi: (priručnik za odgojitelje). Osijek: Sveučilište J. J. Strossmayera U Osijeku, Učiteljski Fakultet
9. Pitamić, M. (2013). Montessori igre i aktivnosti: za bebe i djecu u ranoj dobi. Zagreb: Mozaik knjiga.
10. Posokhova, I. (1999). Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece :priručnik za roditelje. Zagreb : Ostvarenje
11. Rade, R. (2003). Poticanje ranog govorno-jezičnog razvoja. Zagreb: Foto Marketing – FoMa.
12. Scher, A., Verrall, C. (2005). 100 + ideja za dramu. Zagreb: Hrvatski centar za dramski odgoj – Pili-poslovi d.o.o.
13. Starc, B., Čudina-Obradović, M., Pleša, A., Profaca, B. i Letica, M. (2004.): Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi: priručnik za odgojitelje, roditelje i sve koji odgajaju djecu predškolske dobi, Zagreb, Golden marketing – Tehnička knjiga.

14. Škarić, I. (1988). Govorne poteškoće i njihovo uklanjanje. Zagreb: Mladost
15. Velički, V., Katarinčić, I. (2011). Stihovi i pokretu, malešnice i igre prstima kao poticaj za govor. Zagreb: Alfa d. d.
16. Vuletić, D. (1990): Test artikulacije. Zagreb: Fakultet za defektologiju Sveučiliša u Zagrebu.

Znanstveni članak:

1. Blaži, D. (1994) Utjecaj okoline na razvoj govora u djece. Defektologija, Vol. 30., 2, 153-161.

Internet izvori:

1. Logoterapia, poremećaji glasa, dostupno na:
<http://logoterapia.hr/dijagnostika-i-terapija/poremecaji-glasa/> (pristupljeno 29.03.2022.)
2. Pjesmice za djecu, jezikolomke i druge lomilice, dostupno na:
<http://www.pjesmicezadjecu.com/jezikolomke/i-drugce-lomilice.html> (pristupljeno 14.04.2022.)
3. 6 načina kako poticati razvoj djetetovog govora 2016. dostupno na:
<https://roditelji.story.hr/Odgoj/Jaslice/a7657/6-nacina-kako-poticati-razvoj-djetetovog-govora.html> (pristupljeno 29.03.2022.)
4. Razvoj govora 2021., dostupno na:
<https://vrtic-kutina.hr/O-nama/Suradnja-s-roditeljima/Obavijesti-i-savjeti-roditeljima/Post/2422/RAZVOJ-GOVORA> (pristupljeno 10.06.2022.)
5. Govorne poteškoće kod djece, dostupno na:
<https://www.svietlorijeci.ba/novosti/govorne-pote%C5%A1ko%C4%87e-kod-djece-0> (pristupljeno 10.07.2022.)

POPIS SLIKA

1. Slika 1. Čitanje bajke djeci. Izvor: vlastita foto-arhiva, 2021. 39

2. Slika 2. Obiteljski centar aktivnosti „kuhanje“ u vrtiću „Buje“ u Bujama, Izvor: vlastita foto-arhiva, 2021.....	39
3. Slika 3. Obiteljski centar aktivnosti „,pranje posuđa“ u vrtiću „Buje“ u Bujama, Izvor: vlastita foto-arhiva, 2021.....	39
4. Slika 4. Logopedaska igra kroz kartice, autor: Martina Labaš Batković, mag.logoped., Ruža Petric, mag.logoped., izdano 2020, Zagreb, u sklopu društvene igre s govornim oblačićem u školu)	40
5. Slika 5. Logopedaska igra kroz kartice, autor: Martina Labaš Batković, mag.logoped., Ruža Petric, mag.logoped., izdano 2020, Zagreb, u sklopu društvene igre s govornim oblačićem u školu)	40
6. Slika 6. Logopedaska igra kroz kartice, autor: Martina Labaš Batković, mag.logoped., Ruža Petric, mag.logoped., izdano 2020, Zagreb, u sklopu društvene igre s govornim oblačićem u školu)	41
7. Slika 7. Igra „,pogodi glas“ Izvor: vlastita foto-arhiva, 2022.....	41

POPIS TABLICA

1. Tablica 1. Izgovorne norme djeteta, prema: Andrešić i sur.(2010), Kako dijete govori?	2
--	---

PRILOZI

Slika 1. Čitanje bajke djeci. Izvor: vlastita foto-arhiva, 2021.

Slika 2. Obiteljski centar aktivnosti „kuhanje“ u vrtiću „Buje“ u Bujama, Izvor: vlastita foto-arhiva, 2021.

Slika 3. Obiteljski centar aktivnosti „,pranje posuđa“ u vrtiću „Buje“ u Bujama, Izvor: vlastita foto-arhiva, 2021.

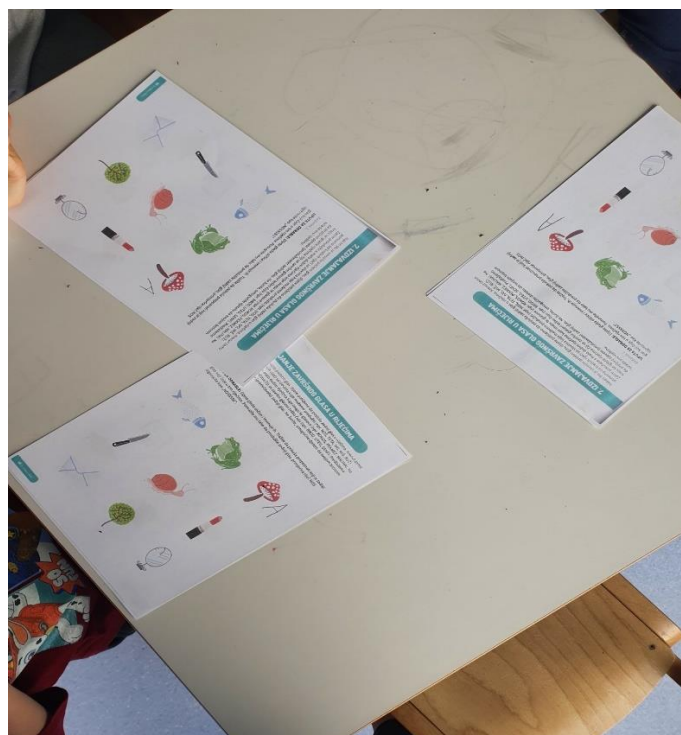
Slika 4. Logopedska igra kroz kartice, autor: Martina Labaš Batković, mag.logoped., Ruža Petric, mag.logoped., izdano 2020, Zagreb, u sklopu društvene igre s govornim oblačićem u školu)

Slika 5. Logopedska igra kroz kartice, autor: Martina Labaš Batković, mag.logoped., Ruža Petric, mag.logoped., izdano 2020, Zagreb, u sklopu društvene igre s govornim oblačićem u školu)

Slika 6. Logopedaska igra kroz kartice, autor: Martina Labaš Batković, mag.logoped., Ruža Petric, mag.logoped., izdano 2020, Zagreb, u sklopu društvene igre s govornim oblačićem u školu)

Slika 7. Igra „pogodi glas“ Izvor: vlastita foto-arhiva, 2022.

SAŽETAK

Tema završnog rada je poticanje razvoja govora kod djece kroz centre aktivnosti u odgojno-obrazovnoj ustanovi, ali i izvan samih centara u kojima se djeca nalaze. Razvoj govora se događa uvijek i svugdje te ga je potrebno konstantno poticati isto kao i zainteresirati samu djecu za sudjelovanje u raznim aktivnostima pomoću kojih će ih se potaknuti kako na zajednički rad i sudjelovanje s drugom djecom isto tako i na razvoj govornih sposobnosti.

U radu je naglasak na ulogu samog odgojitelja te njegove vještine i sposobnosti pomoću kojih će olakšati djetetu razvoj govora te kroz razne aktivnosti probuditi zanimanje i želju za napredovanjem. Odgojitelj, kao govorni model, ima veliku ulogu u životu djeteta, te utječe na to koliko će dijete napredovati u određenoj fazi života. Na njemu je da što više potakne dijete kako bi njegov razvoj išao u što boljem smjeru te kako bi se razvijao uz korak sa dječjom dobi. Isto tako važno je da odgojitelj poznaje dijete ali i njegove mogućnosti i sposobnosti te da se prilagodi djetetu.

Osim poznavanja samog djeteta važno je i da odgojitelj prepozna određene govorno-jezične poteškoće kod djece kako bi se moglo reagirati na vrijeme te potražiti stručna pomoć.

U radu su navedene aktivnosti pomoću kojih odgojitelj može potaknuti razvoj govora kod djece bez obzira gdje se nalazili u tom trenutku.

Ključne riječi: razvoj govora u centrima aktivnosti, odgojitelj kao govorni model, govor

SUMMARY

The topic of the final paper is encouraging the development of children's speech through an activity center in an educational institution, but also outside the centers where the children are. The development of speech happens always and everywhere, and it is necessary to constantly encourage it, as well as interest the children themselves in participating in various activities, which will encourage them to work together and participate with other children, as well as to develop speaking skills.

The emphasis is on the role of the educator himself and his skills and abilities, which will facilitate the child's speech development and, through various activities, awaken interest and desire for advancement.

The educator as a speech model plays a big role in the life of the child, and influences how much the child will progress in a certain phase of life. It is up to him to encourage the child as much as possible so that his development goes in the best possible direction and so that he develops in step with the child's age. It is also important for the educator to know the child, as well as his possibilities and abilities, and to adapt to the child.

In addition to knowing the child itself, it is also important for the educator to recognize certain speech and language difficulties in children so that they can react in time and seek professional help.

The final paper provides a list of activities with which the educator can stimulate the development of children's speech, regardless of where they were at that moment.

Key words: speech development in activity centers, educator as a speech model, speech